

32. Гончаренко, Т.Л. Рівні проектування навчального процесу з фізики/ Т. Л. Гончаренко, В. Д. Шарко // Наукові записки КДПУ ім. В.Винниченка: Серія: Пед. науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ, 2011.– Вип. 98 – С.35-38.

РІВНІ ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ФІЗИКИ

Т.Л.Гончаренко, В.Д.Шарко

У статті розглядаються питання пов'язані з розробкою рівнів проектування навчальних середовищ з фізики

The article discusses issues associated with the development levels of the design education process to Physics.

Входження вищої школи України до Болонського процесу об'єктивно вимагає перегляду усталених змісту, технологій організації, принципів, структури системи підготовки фахівців. Актуальним стає використання педагогічного проектування, як невід'ємної структурної складової професійно-педагогічної підготовки, з метою оновлення змісту навчальних програм, застосування нових освітніх технологій у навчальному процесі.

Дослідження стану підготовки вчителів до педагогічного проектування навчального процесу з фізики засвідчило, що більшість з них не має досвіду з проектування навчального процесу з фізики на всіх рівнях.

У зв'язку з цим, мета нашої статті полягає у аналізі та систематизації рівнів педагогічного проектування з метою виділення особливостей підготовки майбутніх вчителів фізики до використання педагогічного проектування навчального процесу в майбутній професійній діяльності.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- зробити аналіз методичної літератури з проблем проектування навчального процесу;
- з'ясувати зміст поняття педагогічне проектування та рівні, на яких воно може здійснюватись;

- навести приклади проектів навчального процесу з фізики на різних рівнях проектування.

Аналіз наукової літератури з теми дослідження дає підстави говорити про те, що проблема педагогічного проектування привертає все більшу увагу науковців і практиків. Питання впровадження педагогічного проектування висвітлені в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як В.В.Гура[1], Л.І.Гур'єв [2], В.В.Докучаєва [3], І.А.Колеснікова [5], О.В.Оспеннікова [7], Т.Ю.Подобедова[8], С.А. Чандаєва[11], В.Д. Шарко [12-16] та ін. Аналіз наведених визначень даного поняття у працях зазначених науковців публікаціях засвідчив, що єдиного підходу до визначення поняття педагогічне проектування та рівнів педагогічного проектування не існує.

В попередніх статтях нами проаналізовано зміст поняття педагогічне проектування, його особливості та етапи. Далі під педагогічним проектуванням ми будемо розуміти ціннісно-орієнтовану, глибоко мотивовану, високоорганізовану, цілеспрямовану [9], індивідуальну діяльність вчителя [17] або колективну педагогічну діяльність [8], що має на меті попередню розробку основних елементів педагогічної ситуації або цілісного педагогічного процесу (цілей і задач, плану, організаційних форм, методів та засобів, форм і методів контролю, корекції і оцінки результатів педагогічної та навчальної праці) [17] та зміну педагогічної дійсності [9].

Найбільш повний, на наш погляд, алгоритм процесу проектування педагогічних систем формулює В.В.Докучаєва. Її модель проектування діяльності вчителя включає наступні етапи: аналітико-діагностуючий, цілеутворюючий, стратегічно-прогнозуючий, концептуально-формулюючий, організаційно-уточнюючий, експериментально-технологічний, рефлексивно-оцінювальний, оформлення і опис процесу і результатів проектування інноваційної педагогічної системи, експертно-оцінювальний [3].

Класифікації видів педагогічного проектування розроблені І.А.Колесніковою[5] та С.А. Чандаєвою [11] включають: психолого-педагогічне; соціально-педагогічне; власне педагогічне, освітнє проектування .

В подальшому ми будемо розглядати власне педагогічне проектування, яке за класифікацією *С.А.Чандаєвої* є власне педагогічним, а за класифікацією *І.А.Колесникова* – освітнім проектуванням.

Аналіз літератури [1, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 13, 15] дає підстави говорити, що проектування в освіті може здійснюватися на різних рівнях. Під *рівнем*, в даному випадку, розуміють ступінь узагальненості (універсальності) проектних процедур і результату, який використовується в межах проектних дій.

Різні вчені пропонують різні підходи до класифікації рівнів педагогічного проектування. Так, *І.А.Колесникова* [5] вважає, що в залежності від вимог до результату і форм представлення продукту педагогічне проектування може бути виконано на *концептуальному, змістовному, технологічному, процесуальному* рівнях.

Рівневе розуміння проектування проаналізовано *Є.І. Машибіцем* [6], на прикладі проектування змісту освіти та проектування навчальних програм він виділив: *концептуальний, технологічний, операційний, рівень реалізації*.

С.А.Чандаєва визначає рівні педагогічного проектування за «рівнем прийняття рішень» і за «характером засобів, що використовуються». За «рівнем прийняття рішень» вчена виділяє *оперативний, тактичний, стратегічний* рівні; за «характером засобів, що використовуються» - *концептуальний, методологічний та методичний* рівні проектування [11].

При цьому вчена звертає увагу на можливість взаємного проникнення рівнів.

В.А.Сіненко відмічає, що проектування навчального процесу конкретного предмету можливе: *на рівні навчального курсу, на рівні теми, розділу, на рівні конкретного поняття з певного курсу* [10]. Прикладом останнього є «Карта розвитку понять у шкільному курсі фізики» [16].

Більшість вчених (*М.Ю.Бухаркіна* [4], *В.В.Гура* [1], *М.В.Моисеева*[4], *М.І.Нежуріна* [4], *О.В.Оспеннікова* [7], *Є.С.Полат* [4], *А.Ж. Ромизовський* [1,7]) виділяють 4 рівні проектування навчального процесу, а саме:

- рівень проектування курсів чи модуля в складі курсу;
- рівень проектування навчального заняття;

- рівень проектування «педагогічної події» (в складі заняття);
- рівень проектування «навчального кроку».

Ми вважаємо, що для підготовки вчителя фізики та майбутнього вчителя фізики до педагогічного проектування навчального процесу у професійній діяльності важливе оволодіння цими чотирма рівнями.

Перш ніж розглядати сутність процесу проектування на кожному з рівнів, в якості попередніх кроків аналізу на кожному з рівнів, необхідно сформулювати та відповісти на основні питання:

- Що необхідно досягти (бажані результати чи задачі)?
- В яких умовах (навчальне середовище)?
- За допомогою чого (суб'єкти навчання, зміст, засоби навчання)?
- Хто навчається (склад груп учнів, характеристики кожної групи)?
- Коли навчається (послідовність педагогічних подій, які повинні відбутися)?
- Як відбувається навчання (стратегії, форми, методи, прийоми)?
- За допомогою чого (засоби навчання)?
- Наскільки добре (зміст та механізми контролю)?
- Що необхідно знати тому, хто навчається?
- Що повинен зробити той, хто навчається, задля засвоєння даного фрагменту навчального матеріалу?
- Що він буде робити далі? (О.В.Оспенникова) [7].

Розглянемо сутність кожного з рівнів педагогічного проектування.

На першому рівні при проектуванні курсу/модуля попередньо розробляється педагогічна стратегія. Для її розробки виконується рівневе моделювання навчального процесу, тобто визначаються його інформаційна, соціальна, психологічна, педагогічна метамоделі. Результатом розробки педагогічної стратегії є побудова дидактичної метамоделі, в якій визначаються: ключові джерела навчальної інформації, види навчальної діяльності учнів з даними джерелами, методи навчання, засоби навчання, форми навчальної роботи учнів, форми навчальних занять.

Дана модель повинна підтримувати обрані технології навчання, створювати необхідні умови для їх реалізації. На цьому ж етапі розробляється склад, зміст і послідовність етапів засвоєння навчального матеріалу. Результатом проектування є тематичний план навчального процесу (або календарно-тематичний для традиційного навчального процесу). Тематичний план курсу/модуля з фізики має вигляд (табл.1)

Таблиця 1

№ п/п	Дата	Тема заняття	Форма заняття	Основний зміст заняття	Фізичний експеримент - джерело інформації і засіб навчання	Додаткові джерела навчальної інформації (засоби навчання)	ТАСО	§ § підручника, навчального посібника для домашньої роботи
1	2	3	4	5	6	7	8	9

На другому рівні розробляється модель навчального заняття. Навчально-методичний комплекс (УМК) заняття з фізики (О.В.Оспеннікова):

1. Тема навчального заняття.
2. Форма навчального заняття.
3. Клас, профіль, специфіка навчання.
4. Цілі: (навчання, виховання, розвитку).
5. Навчальні завдання заняття.
6. Дидактична структура заняття.
7. Діагностика результативності навчання на занятті.
8. Проект змісту та оформлення записів на дошці (або презентація до уроку) і в учнівському зошиті.
9. Дидактичні засоби:
  - демонстраційний експеримент (мета, обладнання, апаратні засоби до ЕОМ);
  - фронтальний лабораторний експеримент, фронтальні спостереження (мета, обладнання, апаратні засоби до ЕОМ);
  - моделі технічних програм фізичної науки (машини, установки, інструменти та ін. або їх моделі);
  - аудіо і відео ресурси (назва ресурсу або його фрагмента);

- настінно-друкована наочність (таблиці, схеми, графіки, ОК і пр.);
- програмне забезпечення до ЕОМ (назва предметних ЦОР, ІУМК, ПСС або їх фрагментів, назва дистанційних ресурсів або їх фрагментів);
- ігрові об'єкти;
- дидактичний роздатковий матеріал для самостійної роботи учнів;
- література та цифрові джерела інформації для учнів (основні, додаткові);
- система засобів ТАСО.

10. Конспект заняття.

11. Література для вчителя (основна, додаткова до даного заняття) [7].

На третьому рівні здійснюється проектування «педагогічної події» - конкретної дії (серед інших у складі навчального заняття), яке необхідно здійснити для забезпечення ефективного досягнення конкретної освітньої мети (або сукупності тісно взаємопов'язаних цілей). Проектування педагогічних подій зв'язується з розробкою «одиниць» навчального процесу - навчальних завдань, які, тільки будучи вирішені учнями, забезпечують досягнення освітніх цілей заняття.

Склад навчальних завдань визначається видами пізнавальної діяльності, програмою навчання, обраними концепцією і технологіями навчання.

На четвертому рівні здійснюється детальне планування окремих «педагогічних подій» у формі «педагогічних кроків». Фактично це процедурно-операційний опис дій учителя і передбачуваних дій учнів щодо вирішення конкретних навчальних задач.

Найбільш зручним способом представлення даного опису є табличний. Опис оформляється у два стовпці, ширина яких варіюється в залежності від складності діяльності суб'єктів навчання. У таблиці доцільно організувати "розрив", якщо передбачається перехід від однієї навчальної задачі до іншої. Якщо розробка «педагогічних кроків» здійснюється в рамках традиційного навчального заняття, то корисно виділяти етапи заняття.[7]

Розвиток готовності студентів до педагогічного проектування може здійснюватися у межах курсу методики навчання фізики після вивчення

основних питань його змісту. Проте кількості годин, які можна виділити на ознайомлення майбутніх учителів з основами педагогічного проектування, не достатньо для формування в них досвіду проектувальної діяльності. З цих причин до навчального плану підготовки вчителів фізики у ХДУ включено курс «Проектування навчальних середовищ з фізики», на вивчення якого відводиться 90 годин, з яких 16 годин - лекції, 16 годин - практичні заняття, 58 годин – самостійна робота.

До розробки індивідуальних проектів студенти приступають після обговорення з викладачем *завдань проекту*: постановки мети, завдань і аналізу проблеми, яку необхідно розв'язати. Одержавши завдання студент переходить до *етапу проектування*: вивчення сутності питання, аналізу теоретичних положень і емпіричних фактів, розробки гіпотези. На *етапі моделювання* здійснюється: побудова уявної моделі процесу навчання, окремого уроку або позакласного заняття, при необхідності схематично моделюються психічні або особистісні якості учнів, які включаються до програми дослідження й формування, виявляється структура навчальної діяльності школярів, її особливості залежно від віку та ін. *Етап конструювання* передбачає розробку цілей, відбір і структурування педагогічних засобів (змісту навчального матеріалу, форм і засобів навчання та ін.), обґрунтування проектованої педагогічної системи або технології. Закінчується виконання проекту *етапом емпіричного дослідження*, під час якого здійснюється розробка експерименту, підбір методик дослідження запланованих результатів і інших процедур, одержання емпіричних даних, оцінка та інтерпретація результатів дослідження [13].

Аналіз практики вивчення курсу «Проектування навчальних середовищ з фізики» у ХДУ засвідчує, що створені студентами проекти наближають їх до професійної діяльності, переконують у необхідності інтегративного підходу до проектування навчального процесу (дидактичного, психологічного, методичного); і необхідності здійснення його на всіх рівнях; дають

можливість формувати теку необхідних для практичної діяльності методичних матеріалів.

Бібліографія:

1. Гура В.В. Теоретические основы педагогического проектирования личностно-ориентированных электронных образовательных ресурсов и сред/ Гура В.В. - Ростов н/Д: Изд-во Южного федерального ун-та, 2007. - 320 с.
2. Гурье Л.И. Проектирование педагогических систем: Учеб. пособие: Казан. гос. технолог. ун-т. – Казань, 2004. – 212 с.
3. Докучаєва В.В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі: [монографія]/ В.В.Докучаєва. – Луганськ, 2005. – 299 с.
4. Интернет-обучение: технологи педагогического дизайна/ [М.В.Моисеева, Є.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.І.Нежурина]: Под ред.. М.В.Моисеевой.- М.: Издат.дом «Камерок», 2004.-216 с.
5. Колесникова И. А. Педагогическое проектирование: Учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И.А.Колесникова, М.П.Горчакова-Сибирская; Под ред. И.А. Колесниковой. - М: Издательский центр «Академия», 2005. -288 с.
6. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения/ Е.И.Машбиц. – М.: Педагогика, 1988. – 191 с.
7. Оспенникова Е.В. Развитие самостоятельности школьников в учении в условиях обновления информационной культуры общества: В 2 ч.: Ч. I. Моделирование информационно-образовательной среды учения: [Монография]/ Е.В.Оспенникова. - Перм. гос. пед. ун-т. - Пермь, 2003. - 301 с.
8. Подобедова Т.Ю. Теория и практика педагогического проектирования/ Т.Ю.Подобедова// Проблеми сучасної пед. освіти: зб.ст.: Сер.: Педагогіка і психологія/ Кримськ.держ.гуманіт.ін-т. – Ялта, 2004. – Вип.6, ч.2.- С.81-87.
9. Прикот О.Г. Педагогическое проектирование как рабочий инструмент методической службы школы/ О.Г.Прикот // Методист. - 2002. - № 2. - С. 25–30.

10. Синенко В.Я. Педагогическое проектирование как способ повышения качества образования/ В.Я.Синенко// Пед.Обозрение.- 2004.- №41. – С. 4-6
11. Чандаева С.А. Педагогическое проектирование как форма осуществления педагогического творчества/ С.А.Чандаева//Наука и школа. – 2006. - №4. – С. 34-39.
12. Шарко В.Д. Залучення студентів до розробки ППЗ з шкільного курсу фізики – найкращий спосіб їх підготовки до професійної діяльності/ В.Д.Шарко - Матеріали четвертої міжнародної наук.-практ. конф. «Інформатизація освіти України. ІКТ у вищих навчальних закладах». – Херсон: Айлант, 2008. - С.55-56.
13. Шарко В.Д. Інформаційна компетентність як складова професійної компетентності вчителя: [електронний ресурс]/ В.Д.Шарко. //Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. Херсон: Вид-во ХДУ. – Випуск 6, 2010.- С.48-55. - Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/itvo/2010_6/6.pdf
14. Шарко В. Д. Методична підготовка вчителя фізики в умовах неперервної освіти: [монографія]/ Валентина Дмитрівна Шарко – Херсон: Видавництво ХДУ, 2006. – 400 с.
15. Шарко В.Д. Проектування навчального середовища як методична проблема/ В.Д.Шарко.- Печатное слово.- Херсон: Вид-во ХДУ, 2007.- №3/24.- С. 71-74.
16. Шарко В.Д. Сучасний урок фізики: технологічний аспект: [Посібник для вчителів і студентів]. – К.: СПД Богданова А.М., 2007. – 220 с.
17. Энциклопедия профессионального образования .- М.: РАО, 1999.- Т.2. -446 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ СТАТТІ

Гончаренко Тетяна Леонідівна - аспірантка загально університетської кафедри педагогіки та психології ХДУ

Адреса для листування 73000, м. Херсон, вул. Ушакова, 31, кв.32

Телефон: 0552-22-57-70, 050-396-77-74

e-адреса: tanyav27@yahoo.com

Шарко Валентина Дмитрівна - д.п.н., професор, зав. кафедри фізики ХДУ

Адреса для листування 73000, м. Херсон, вул. Чорноморська, 41, кв.14

Телефон: 0552-51-31-98

e-адреса: V_Sharko@mail.ru

РЕЄСТРАЦІЙНА КАРТКА
учасника конференції
«Засоби і технології сучасного навчального середовища»

Прізвище Гончаренко
Ім'я Тетяна
По-батькові Леонідівна

Місце роботи Херсонський державний університет
Посада лаборант кафедри фізики,
аспірант загально університетської кафедри педагогіки та психології ХДУ
Коло наукових інтересів педагогіка, методика фізики, проектування навчального процесу з фізики

Адреса для листування 73000, м. Херсон, вул. Ушакова, 31, кв.32

e-адреса: tanuav27@yahoo.com

Телефон: (код)0552-22-57-70, 050-396-77-74

Планую взяти участь у роботі конференції

Так _____, *Ні* _____,

Тема статті: РІВНІ ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ
З ФІЗИКИ

Під час доповіді використовуватиму такі засоби (потрібне підкреслити):

- плакати;
- кодоскопи;
- мультимедійний проектор.

Матеріали доповіді і переказ надіслані

«   » _____ .

Підпис _____